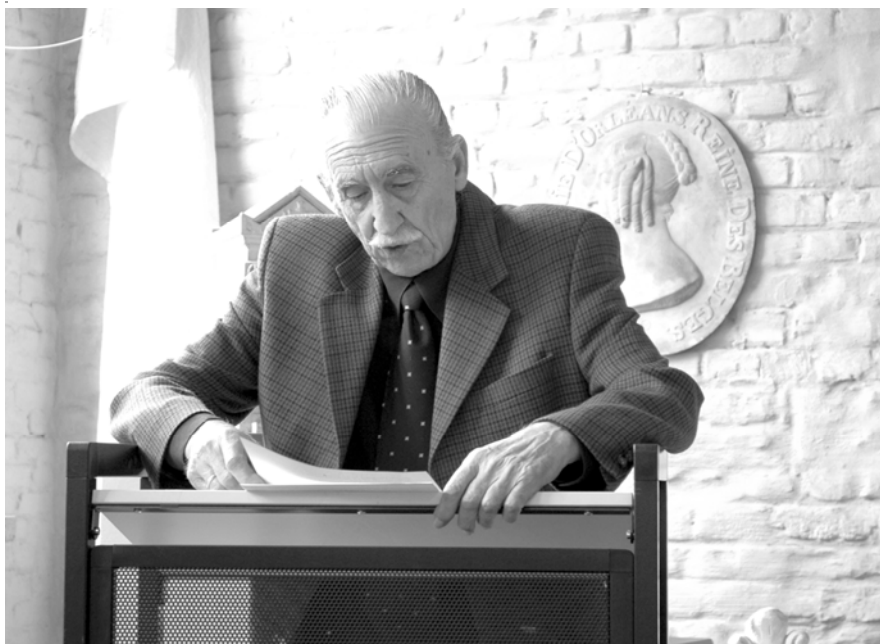

TEN GELEIDE

Wim van der Elst - Voorzitter
Steph Feremans

IN MEMORIAM LEON CANDAU

In de nacht van maandag 5 februari 2007 overleed Leon Candau, de voorzitter van onze Geschieden- en Heemkundige Kring van Laken LACA, in een Brussels ziekenhuis waar hij al enkele weken opgenomen was.

Leon Candau werd geboren in 1930 te Essen in

de Kempen. Na zijn legerdienst koos hij voor een beroepsloopbaan als militair, en klom op tot de rang van commandant. Hij was gelegerd in verschillende garnizoenplaatsen van het Belgisch leger in Duitsland, achtereenvolgens in Soest, Werl en Neheim. In 1956, na zijn huwelijk, trok hij naar Siegen. In 1964 werd hij dan ingedeeld bij de staf van de Cadettenschool aan de Sint-Annadreef in Laken, waar hij gedurende 9 jaar afdelingscommandant was van de Nederlandstalige afdeling, en daarna nog 6 jaar adjunct van de commandant van de school.

Hij kwam toen begin 1965 op de Mutsaard wonen, eerst in de Jan Van Bolognelaan, later in de Mutsaardlaan en tenslotte in de Rode Kruislaan. Daar engageerde hij zich in 1973 voor het Mutsaard-project, waaruit de socio-culturele raad zou ontstaan, en later het Gemeenschapscentrum Heembeek-Mutsaard.

Hij zou steeds weer nieuwe uitdagingen aangaan. Zo vertaalde hij samen met Jacques Dumont de oorlogsherinneringen van August Fruythof: *Via het vagevuur naar de hel* (Weelde: Ten Berge, 1980) in het Frans als *L'enfer existe, j'en suis revenu. Rescapé de Flossenbourg* (Paris/Gembloux: Duculot, 1985).

Bij de stichting van LACA zelf was hij niet onmiddellijk betrokken. Dat was de verdienste van Joris Dillen, ondertussen ook reeds overleden, mede als reactie op een oproep in 1988 van de toenmalige Sociaal Culturele Raad Laken (toen reeds met Rik Fobelets). Een stichtingsvergadering vond plaats op 22 november 1988. Leon Candau kwam voor het eerst naar een werkvergadering op 20 april 1989, en stelde toen meteen voor in het najaar een bezoek aan het Sint-Annakwartier te organiseren. Op 27 september 1989 werd hij dan voorzitter, ongeveer gelijktijdig met het verschijnen van het eerste nummer van LACA Tijdingen.

Sindsdien is hij onafgebroken de drijvende kracht achter LACA geweest, niet enkel voor de driemaandelijkse uitgave van het tijdschrift, maar ook als organisator van geleide wandelingen, bezoeken, tentoonstellingen, spreekbeurten.

In het tijdschrift zelf verzorgde hij in elk nummer een "Ten Geleide", en publiceerdde hij naast tal van andere artikels ook hele reeksen zoals "De garnizoensplaats van Laken " (1992-1994), "Het psychiatrisch centrum van het Brugmannhospitaal anders bekeken" (2001), "Omtrent monumenten, gedenktekens en ereperken voor militaire en burgerlijke slachtoffers van beide wereldoorlogen in Laken"(2002-2004). Samen met Joris Dillen bracht hij een reeks over de heiligenbeelden in het portaal van de O.L.Vrouwkerk (1996-1998). Een nieuwe reeks over "Lakense orgelbouwers en orgels" werd na een inleiding en twee vervolgbijdragen nu onderbroken door zijn overlijden.

Kenmerkend voor Leon was het enthousiasme waarmee hij ieder nieuw initiatief steunde, en daarbij zijn persoonlijke inzet niet spaarde.

Maar de leeftijd begon zijn tol te eisen. Verschillende stichtende leden waren overleden of moesten om gezondheidsredenen afhaken. Een zware klap was het onverwacht en vroegtijdig overlijden van Hilde Verstraete in 2001. In 2002 kwam Leon dan ook met het voorstel LACA op te doeken. Hij was echter zeer gelukkig toen enkele jongere werkende leden zich bereid verklaarden de uitgave van LACA Tijdingen in handen te nemen en digitaal te gaan.

Intussen is de vijfde jaargang in de nieuwe vormgeving bezig, de 18^e sinds de start.

Leon was ook zeer verheugd over andere initiatieven, zoals de jaarlijkse uitgave van een heemkundige kalender, de uitgave van de Lakense oorlogskronieken van Karel Van de Woestijne, het tot stand komen van de website www.laken-ingezoomd.be.

Bijzonder fier was hij over de realisatie van de digitale heruitgave van het boek en de muziekplaten "Zangvogels te Laken", in 1952 op initiatief van Koningin Elisabeth tot stand gekomen. Hij mocht nog op 18 november 2006 de voorstelling ervan inleiden in Nekkersdal.

Zelf had hij de tekst geschreven van *Het Lakens Lied*, dat op muziek van Carl Bierkens en Michel Hoedemakers uitgevoerd werd op het tuinfeest van Nekkersdal in juni 2004 (zie LACA Tijdingen jaargang 16 nr. 1 van september 2004).

Weinigen zullen vermoed hebben dat achter een ietwat stug uiterlijk een gevoelsmens schuilging, die zich inderdaad kon uitleven in poëzie.

Verscheidende gedichten van zijn hand zijn in de loop der jaren in LACA Tijdingen verschenen.

Leon hoopte het jubileum van LACA 20 jaar mee te mogen maken. Het heeft niet mogen zijn. Een uitgebreide delegatie van LACA woonde de afscheidsceremonie bij op 10 februari 2007 in het crematorium te Vilvoorde.

LACA zal de herinnering aan hem blijven koesteren en bewaren, en biedt hierbij zijn rouwbeklag aan zijn weduwe en dochter aan.

Wij grijpen deze droevige gebeurtenis aan om een kort overzicht te brengen van de andere stichtende en/of werkende leden van LACA die ons tijdens de 18 jaar van ons bestaan reeds zijn overleden:

- Willy Van Bamis 1932 – 2006
- Joris Dillen 1925 – 2006
- Désire Winderickx 1923 – 2004
- André Merens 1919 – 2003
- Hilde Verstraete 1938 - 2002
- Emile Leemans 1926 – 2001
- Jeanne De Deckere- De Kolver + 1996
- Jozef Coolsaet 1921 – 1996
- Denise Cools-Pulinckx + 1996

EEN NIEUW BESTUUR VAN LACA

Door het overlijden van Leon Candau moesten we een nieuwe voorzitter zoeken. Op de vergadering van 24 maart 2007 werd uiteindelijk Wim van der Elst aangesteld. Hij zal die functie combineren, althans voorlopig, met die van secretaris en verslaggever.

Maar hij zal bijgestaan worden door Steph Feremans als eindredacteur van LACA Tijdingen, die zal instaan voor het centraliseren, nazien en verbeteren van de bijdragen, de selectie van de illustraties met ondertiteling en bronvermelding.

Eens volledig afgewerkt zal hij ze doorsturen naar Pierre Debecker die bereid is gevonden verder de lay-out te doen en de CD-ROM te maken die aan de drukker wordt geleverd.

Eric Christiaens blijft onze doorwinterde penningmeester.

Leon Candau wordt postuum erevoorzitter, naast onze overleden stichter Joris Dillen.

LACA EN HET NEKKERSDAL

Hoewel LACA net als de andere verenigingen twee afgevaardigden heeft in de Gemeenschapsraad van het Nekkersdal, waren op de Algemene Vergadering van 14 maart jongstleden niet minder dan vijf werkende leden aanwezig omdat zij ook in andere verenigingen (Manneken-Pis Kaartenclub, BOS en VVF-Brussel) actief zijn. Na een hommage aan Leon Candau werden twee andere Lakense voorzitters met lange staat van

dienst gehuldigd: dhr. Roger Kockaert (KWB) en dhr. Freddy Lanckbeen (Wielertoeristenclub Rialto). De aanwezigen keurden er het jaarverslag 2006 en het actieplan 2007 van het Gemeenschapscentrum goed, maar velen betreurden dat ze van dit laatste te laat kennis kregen. Tenslotte werden de intenties van de nieuwe schepen voor Vlaamse aangelegenheden, Steven Van Ackere met kritisch oor beluisterd.

Het maandblad van het Gemeenschapscentrum zal opgefrist worden, en inderdaad, het aprilnummer kreeg al een nieuwe lay-out. Vanaf dit nummer wordt ook een aanvang genomen met een hernieuwde samenwerking met LACA. Het is de bedoeling dat voortaan maandelijks een artikel uit “de oude doos” van Laca Tijdingen in de Nekker verschijnt, en we hopen hiermee vanzelfsprekend ook nieuwe leden aan te trekken. In voornoemd nummer verscheen als eerste in die reeks “Het Lakens Schaap” en daarnaast werd ook de stand van zaken van ons officieel samenwerkingsverband “Laken Ingezoomd” toegelicht.

EEN KONINKLIJK ANTWOORD

LACA heeft uiteraard aan Koning Albert II een exemplaar van de CD-box “La(e)ken Revisited” aangeboden, met de opnamen die destijds op initiatief van zijn grootmoeder Koningin Elisabeth tot stand kwamen (naast de 50 exemplaren die door de Civiele Lijst werden afgenomen). Wijlen onze voorzitter Leon Candau kreeg daarop een antwoord, gedateerd Paleis te Brussel, 21 december 2006:

Geachte Heer,

Zijne Majesteit de Koning ontving met genoegen de CD-Rom met de heruitgave, met historische situering, van “Oiseaux Chanteurs de Laeken – Zangvogels te Laken” die U zo vriendelijk was hem te doen geworden.

De Koning, die zeer gevoelig was voor deze fijne attentie, heeft mij met de eer gelast U zijn felicitaties voor deze opname over te maken.

De Vorst dankt U van harte voor deze geluidsregistratie die hij met veel aandacht zal beluisteren.

Hoogachtend,

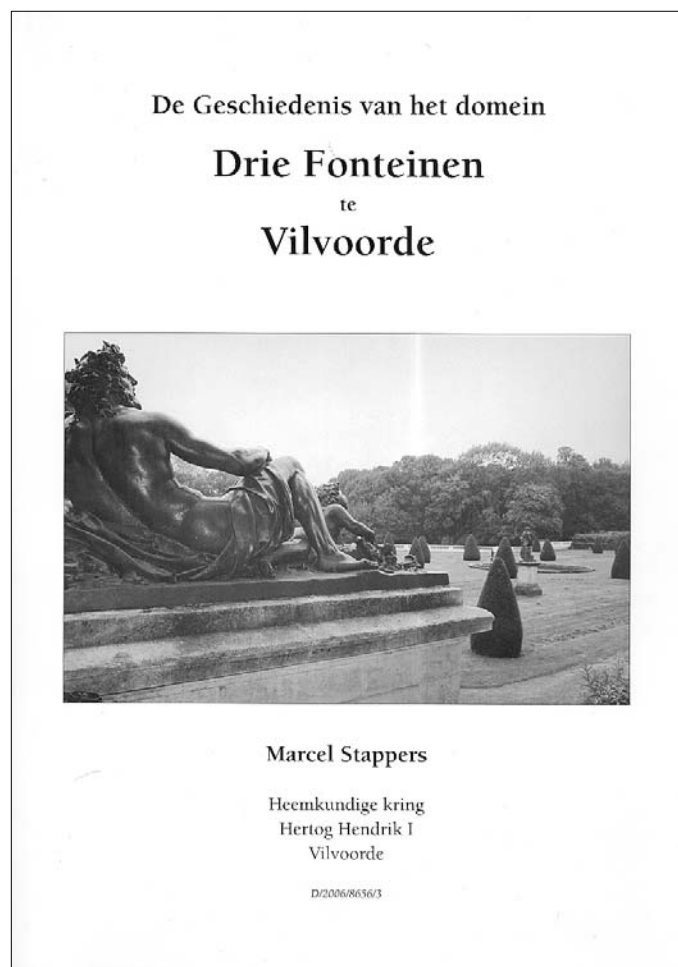
Divisieadmiraal Pierre WARNAUTS Protocolchef van het Hof

DE TENT VAN “CAVALIA”

Eric Christiaens nam enige mooie foto's van de reusachtige theatertent “The White Big Top”, zo hoog als een building van tien verdiepingen, met een scène van 50 meter breed en een projectiescherm van 70 meter lang. Naar verluidt is dit de grootste tent ooit opgesteld op Europese bodem. De tent waarin het spektakel met 54 paarden en 37 artiesten wordt opgevoerd, stond opgesteld op de terreinen van Tour & Taxis. De foto is

zijn genomen vanaf de Jubelfeestbrug aan het einde van de Bockstaellaan. Een kleurenfoto hiervan vindt u op de achterkaft.

DRIE FONTEINEN

In het nummer van LACA Tijdingen jaargang 18/2 van december 2006 kondigden wij in het stukje over het ontslag als burgemeester van Jules Van Volxem aan dat Marcel Stappers, van de Heemkundige Kring Hertog Hendrik I van Vilvoorde, een monografie op stapel had staan over de geschiedenis van het domein Drie Fonteinen te Vilvoorde, dat nog eigendom is geweest van Guillaume Hippolyte Van Volxem, de vader van de Lakense burgemeester.

Dat boek is inmiddels verschenen. Het is een bijzonder fraaie uitgave geworden van 106 blz. op A4 formaat met talrijke illustraties.

Het kan aangeschaft worden in De Standaard Boekhandel te Vilvoorde tegen de prijs van 22 EUR. Het kan ook opgezonden

worden mits overschrijving van 24,30 EUR op de rekening van de Heemkundige Kring Hertog Hendrik I 310-1282288-34.

HET KONINKLIJK DOMEIN TER DISCUSSIE

In de Nekker van april verschenen twee bijdragen over het Koninklijk Domein. De eerste van de hand van Sven Gatz en architect Peter Swinnen die voorstellen om een derde ervan open te stellen voor het grote publiek. De tweede bijdrage was van LACA-lid Steph Feremans. Ook hij bepleit een gedeeltelijke openstelling van het domein, maar van een kleiner deel en in een ruimer kader. We citeren hieronder een gedeelte van dat artikel, een andere foto, in kleur en detail, vindt u op de achterkaft.

De vroegere ingang van het Koninklijk Domein (foto Steph Feremans)

“... Maar ernstiger nu: het domein is door het Brusselse Instituut voor Milieubeheer (BIM) geboekstaafd als kerngebied, ofwel een “gebied van zeer hoge biologische waarde” en die kerngebieden “zijn van elementair belang voor het behoud en de ontwikkeling van de biodiversiteit in het stedelijk milieu.” Dat is vooral te danken aan het feit dat het goed afgesloten is en aan het hooguit sporadische onderhoud van grote gedeelten van het park. Men bevrage deskundige biologen maar eens. Feit is dat naast een rijke flora aan gras- en bloemensoorten ook de fauna er nogal bijzonder is: verschillende soorten beschermde vleermuizen huizen er, en nabij de vijvers iets hoger op in het domein vind je het broedgebied van de grootste kolonie reigers in dit landje. Hoewel het niet as such geclassificeerd staat is dit park in feite een beschermd natuurgebied waar je vanuit ecologisch oogpunt best geen wandelaars in stuurt. Daarenboven ligt tussen Stuyvenbergh en het Paleis een prachtig en openbaar park waar men elk weekend kan vaststellen hoe weinig respect de Brusselaar voor ons natuurschoon heeft. Wat meer vuilnisbakken zijn daar dringend gewenst.

Toch ben ik wel te vinden voor het openstellen van een klein stukje, en wel precies dat van aan de “Koninklijke Halte” tot aan de Zonnetempel aan de kanaalzijde en noordwestelijk teruglopend tot het OLV-Voorplein. Surf eens naar Google-Earth om u dat concreet in te beelden. Men zou de bestaande muren hier en daar moeten verplaatsen en de voormalige hoofdingang aan het OLV-Voorplein in ere kunnen herstellen. De satellietbeelden zijn overduidelijk: behalve het meestal ontoegankelijke ‘Albert-Street’ experiment is in die vroeg industriële gordel haast geen enkel tuintje te vinden en zouden precies die buurtbewoners enorm gebaat zijn met wat toegankelijk groen. Ik val in herhaling trouwens: reeds in december 2003 lanceerde ik het voorstel om een deeltje van dat park publiek toegankelijk te maken in het kader van een ondertunnelde

heraanleg van het OLV-Voorplein als "tweede kunstberg". Naast de vele toeristische attracties die Laken rijk is zou er zo een nieuwe 'promenade' gecreëerd worden waar het aangenaam kuieren en zonnebaden zou zijn. Het plein zelf zou snel het betere restaurant en bistrot-gebeuren aantrekken, met van op de terrassen een panoramisch zicht op de benedenstad. Het zou de fysieke kloof tussen enerzijds een achterbuurt tegen de paleistuinmuren en anderzijds de nieuwe gemeente dicht en de ontmoeting tussen het (inter)lokale en het internationale kunnen bevorderen. Het oude station, de Zonnetempel en de Koninklijke Halte zouden nieuwe functies kunnen krijgen in een op te maken Masterplan. ..."

KAPOT, KAPOTTER, KAPOTST...

De serres van de Bloemist. (foto: D. Van Kriekinghe)

Onder deze onheilspellende hoofding bracht Bettina Hubo in "Brussel Deze Week" van 29 maart 2007 het verhaal van de verdergaande teloorgang van de serres van "de bloemist van Stuivenberg", zoals Leopold II, de bouwer ervan ze noemde, een toponymisch weinig correcte benaming, door het Brussels Instituut voor Milieubeheer (B.I.M.) neutraler aangepast in "de tuinen van de bloemist" voor de ganze site.

Op 17 mei 2003 mochten we voor het eerst een grote schare belangstellenden rondleiden in dit goed bewaard Lakens geheim, gelegen tussen de Médoristraat, Tuinbouwersstraat, Sobieskipark en Witte Acacialaan. In september 2003 wijdden we een extra-editie van LACA Tijdingen aan "De serres van Stuivenberg en omgeving".

Sindsdien hebben we al een tiental rondleidingen gegeven op de site, met de nadruk op de geschiedenis ervan, want de botanische bijzonderheden zijn niet bepaald onze "cup of tea". Verleden jaar nog twee voor de personeelsleden van het B.I.M. zelf.

Het B.I.M. heeft trouwens ook nog opzoeken gedaan naar de geschiedenis van de site, vooral dan over de laatste fase. Na de dood van Leopold II is het complex in 1910 uitgebaat als bloemenkwekerij door de firma Draps-Dom, die onteigend werd voor de uitbreiding van de kazerne tussen de Médoristraat en de Sint-Annadreef. Begin jaren vijftig van vorige eeuw vertrouwt de Koninklijke Stichting het beheer ervan toe aan

de Staat, met name aan het Ministerie van Openbare Werken, de dienst van het Groenplan, dat er allerlei planten kweekt. In de jaren zestig begint reeds het verval. De waterbekkens op het hoogste plateau worden dichtgegooid en er worden bomen op gekweekt. De serres worden verwaarloosd. Wanneer het B.I.M. in 1993 het beheer overneemt wordt er nog een boomkwekerij uitgebaat. In 1995 wordt ook daarmee gestopt en worden de serres definitief buiten gebruik gesteld.

Wij hadden het voorrecht een getuige te mogen ontmoeten, Albert Vervueren, uit een hoveniersfamilie van Neder-Heembeek. Die ging naar de vermaarde tuinbouwschool van Vilvoorde en vond hier een eerste betrekking in november 1958 bij het Groenplan, tot oktober 1963.

De serres waren toen nog gedeeltelijk in gebruik. Drie grote serres met centrale verwarming werden benut voor de kweek van sierplanten als palmen, ficus, filodendron, bromelia, peperomia, anthurium, sanseveria, enz. Die werden als versiering in allerlei overheidsgebouwen geplaatst, zoals het Residence Palace waar er zelfs een aparte ploeg hoveniers met het onderhoud van de planten belast was. In de serres met een lagere temperatuur werden klimop en varens gekweekt. Niet alle serres waren aangesloten op de centrale verwarming, sommigen moesten met een kolenkachel verwarmd worden met alle gevolgen van dien: veel te warm dichtbij, veel te koud veraf.

In de winter werden kleinere serres gevuld met geraniumstekken, begonia's, allerlei klein plantgoed voor in het voorjaar. In de kweekbakken werden plantjes geteeld voor parterres.

In de hogere serres moesten laurierbomen overwinteren. Daar waren flink uit de kluiten gewassen exemplaren bij, die men met vier man moest verplaatsen.

Albert Vervueren heeft ook nog de serres van de Koloniale Tuin gekend, die nog gediend hadden voor de kweek van planten voor de bloempartijen in de wereldtentoonstelling van 1958 en kort daarna afgebroken zouden worden.

Toen we de site in 2003 voor het eerst mochten bezoeken lag alles er nog desolaat bij. Het B.I.M. heeft sindsdien al een reuzenwerk verricht: de aanleg van het terras op het hoogste plateau, met een zeer gevarieerde beplanting, de heraanleg van twee, weliswaar kleinere, waterbekkens, de bouw van een klein openluchttheater, het opkuisen en toegankelijk maken van de beboste zone en de inrichting van een belvédère met prachtig uitzicht op het Sobieskipark. Maar dit was slechts de aanzet voor grootsere plannen. De bedoeling was hier een *Brussels Centrum voor Kunsten en Technieken van de Tuin* te realiseren, met tal van bezoekersactiviteiten, tentoonstellingen, cursussen, enz. Er zou zelfs een tuinbouwschool komen, en wellicht werd gehoopt dat de leerlingen daarvan mee zouden instaan voor het onderhoud van de beplantingen. Maar nu geeft het B.I.M. toe dat daar vertraging op zit, dat er geen partners gevonden werden, en dat ze zelf niet de mankracht hebben om het alleen te doen... Nog erger is het gesteld met de vervallen

serrengalerijen op het onderste plateau. Die zouden in een tweede fase gerestaureerd worden, en er waren daarvoor fondsen voorzien uit het Beliris-akkoord. De toenmalige staatssecretaris Willem Draps sloot daarover een overeenkomst, maar diens opvolger Emir Kir zou zich nu op het standpunt stellen dat die nooit bekrachtigd werd door de Brusselse Gewestregering... De restauratie zou volgens hem een zaak zijn voor de Koninklijke Schenking, al moet men zich toch de vraag stellen wie volgens de oorspronkelijke overeenkomst uit de jaren 1950 toen het beheer toevertrouwd werd aan de Staat voor het onderhoud moest instaan. Het Brussels Gewest is zonder twijfel de rechtsopvolger van de Staat. Een ander argument is dat de serres niet beschermd zijn, net zo min als andere eigendommen van de Koninklijke Schenking, en dus ook niet in aanmerking kunnen komen voor subsidies tot restauratie. Maar waarom zou het Brussels Gewest subsidies aan zichzelf moeten geven?

Iets anders, en dat houdt verband met de toekomstvisie voor de ganse site, is de vraag wat men met de serres gaat aanvangen na de eventuele restauratie. Ze zouden een bestemming moeten krijgen en onderhouden worden, zoniet begint het proces van verval van voren af aan. En wellicht knelt het schoentje daar: het is iets anders een éénmalig bedrag uit te trekken voor de restauratie, dan jaar na jaar de ongetwijfeld zeer hoge kosten voor exploitatie en onderhoud ervan te moeten ophoesten...

Dit zou wel eens een lange lijdensweg kunnen worden. Wordt ongetwijfeld vervolgd.

LACA-TIJDINGEN 18-4

In het volgend nummer vindt u naar alle waarschijnlijkheid:

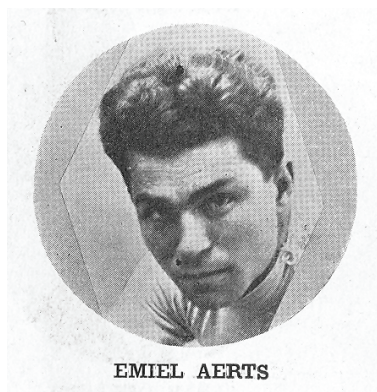
- œ de Van Praet brug (foto's en verhalen welkom!)
- œ de Zangvogels te Laken, aflevering 2
- œ het vervolg van de Lakense Orgelbouwers
- œ uw reacties

tot het zomert!

De redactie.

Wielrenners uit Laken: Emiel Aerts

Johan Van Win

Miel werd op 3 april 1892 geboren te Laken. Hij kreeg als jonge snaak een opleiding als sculpteur, een kunstzinnig beroep dat "handeling" vereiste en een bezigheid waarmee hij zelfs als later profrenner zijn rustperiodes zou vullen. Omstreeks 1908 begon Aerts te koersen. Als beginnening kon hij wel z'n mannetje staan, maar trok niet zo onmiddellijk de aandacht. Miel reed dan ook in een tijd waarin de wielersport herontdekt werd en koersen op de weg nog ontdekt moesten worden. Er vonden tal van straatkoersen

plaats onder niet gefedereerde renners, zonder duidelijk reglement en leeftijdscategorieën. Vele wedstrijden haalden geen enkel niveau, want puur van lokaal belang. Bijgevolg hadden zege, aantallen en vermeend talent weinig referentiekader.

Emiel Aerts als winnaar van de Grote Prijs van Brussel in 1912 in het park van Laken

Met start en aankomst in Laken had jaarlijks de voorjaarswedstrijd "course du premier pas" plaats, tot Dendermonde en terug. Alle soorten fietsen waren toegelaten en er vertrokken vaak meer dan 300 concurrenten. Daarin maakte Aerts zijn debuut. Hij moest in die aanvangsperiode echter heel vaak de publiciteit aan een andere Lakenaar, Jean Seghers, laten.

Wie bleef winnen werd door de (nog altijd licht aristocratische) liefhebbersclubs uit die jaren opgepikt en bijgestaan. Miel had talent, kreeg in oorsprong naar alle waarschijnlijkheid steun van Royal Pedale Laeken (met lokaal Concordia in de Bockstaellaan 295), waar heel de familie Aerts lid was. Kort daarna reed hij reeds als liefhebber voor

Brussel Sportif. In 1909 knalde hij furieus naar de 2e plaats in de GP van

Brussel. Eén jaar later werd hij als amper 18 jarige ook 6e in Brussel-Roubaix en terug, gewonnen door Mottiat. Toen Aerts in 1912 een BWB licentie als onafhankelijke nam kwam hij nog nadrukkelijker in het vizier. Hij werd 3e in Brussel-Esneux en won vervolgens prompt zowel de GP van Brussel (verreden in het park van Laken) als Brussel-Spa, een uithoudingsproef over 466 km.

In de loop van 1913 was Miel reeds profrenner en in 1914 schreef hij in voor Parijs-Roubaix. Bij dat debuut werd hij 10^e . Er had veel meer ingezeten die dag, want de Lakenaar was een zeer snelle jongen. Hij maakte nog deel uit van de kopgroep met de fabrieksbuurten van 'Roobeke' al in het gezichtsveld.

Toen knalde zijn band. Het leverde de rasechte 'Roubaisien' Cruypelandt een unieke overwinning in eigen midden op. De grote oorlog gooide echter roet in het eten van onze grote Lakense belofte.

De bandbreuk in Roubaix en de 4 jaar durende oorlog maakten van Aerts noodgedwongen een pistier. In de sportpaleizen, die ook in Duitsland welig tierden, werd het wielrennen verder gezet. Op de weg werden geen wedstrijden meer gereden. Het traject van de klassiekers en afstandswedstrijden liep steeds over frontlijnen en de hoofdbanen deden permanent dienst als militaire verbindingssassen.

In 1919 hervatte het echte spektakel. Met eventuele winst in Parijs-Roubaix 1914 was Aerts wellicht door toedoen van de fietsconstructeurs en het publiek genoodzaakt geweest om opnieuw in de wegklassiekers aan te zetten. Nu riepen zijn prestaties als jonge wegprof geen gloriemomenten op, waardoor Aerts kon doen waar hij zin in had : op de piste blijven koersen. De Brusselaar kon eindelijk de internationale toer op met een uitnodiging voor Parijs op zak. In een 6 urenkoers nam hij drie ronden voor het einde afstand en klopte gevestigde waarden als Spears en Pouchois. De toon was gezet.

De eerste naoorlogse zesdaagse van Brussel werd van 31 maart tot 5 april 1919 verreden. Ondanks dat late tijdstip lag er nog sneeuw en vroom het zelfs binnen in het sportpaleis. Het duo Aerts-Spiessens moest na 6 volle dagen rijden (dat was toe nog het reglement) enkel Thys-Dupay laten voorgaan. Datzelfde jaar betwistte Miel ook de six van New York in de gekende Madison Square Garden.

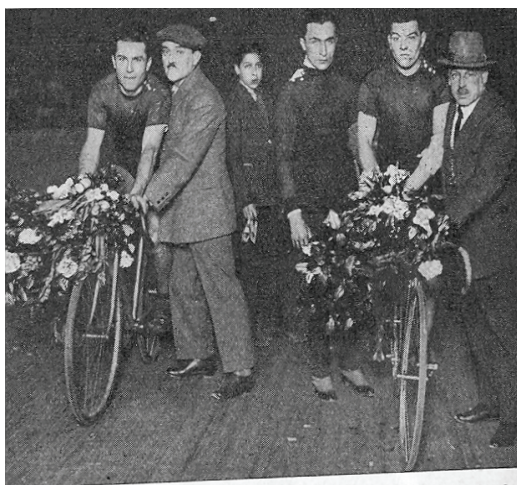
Met die overzeese trip zijn we bij de karakteristieken van de Brusselse vedette aanbeland. Aerts was klein van gestalte, compact van corpus, met sterke spieren en dominante kin. Hij had een klare blik, ook op zaken doen en koos in puur professionele stijl voor datgene wat geld in het bakje bracht. Hij zocht de niches in de toenmalige wielermarkt. Een dominante, sterk presterende ster als het moest, een cijferende commercant als het kon.

Op de piste probeerde hij het eerst in de spurt en was de evenknie van de Brusselaars van dat moment, Van Bever en Jean Louis. Ook met de arrogante Fransen kon hij in de pure snelheid kampen. Maar Aerts kon hierin niet de beste zijn en sprak zijn vervlogen wegtalent aan om het in de uithoudingsproeven (Americaines) te proberen. Miel was snel en had ook fond : dat was het soort renner dat men voor de lucratieve zesdaagsen moest hebben. Wie dacht dat Aerts daarmee zijn roeping gevonden had kwam in 1921 alweer voor een verrassing te staan. De pientere kampioen besloot alles op de stayerwedstrijden achter zware motoren te zetten. Dat was toen opnieuw in en daarmee was ook in Duitsland veel geld te verdienen.

In 1920 huwde Miel en kreeg een zoon. Dat jaar zorgde hij voor de definitieve doorbraak in Parijs door op alle soorten van manieren in alle mogelijke disciplines te winnen. In de zesdaagse van Brussel werd hij met Van Lerberghe 3e en won achter motoren de GP Auteuil. In 1921 werd hij in de Parijse 144 uur knap 2e met Spiessens, maar concentreerde zich vervolgens (zie hoger) op de koersen achter gangmaker. In 1922 vond de Brusselse baandirecteur Van Hammeé hem bereid om opnieuw de 6-daagse te rijden. Op voorwaarde dat zulks met een sterke partner gebeurde.

Aerts doet zijn zoontje op de knieën dansen.

Aerts-Van Kempen wonnen de 3 urenkoers e Parijs en vertrokken als favoris in de Zes Dag

Aerts-Van Kempen wonnen. Op de slotdag 5 februari totaliseerde het koppel dubbel zoveel punten als de dichtste achtervolgers. Eén maand later won hij met Sérès ook de six van Parijs, nu met een ronde voorsprong.

In 1923 waren Aerts-Van Kempen opnieuw (en voor pakken geld) de grote favorieten in Brussel. Dat was evenwel zonder de Flandriens van Mac Bolle (Karel van Wijnendaele) gerekend.

Tegen de oersterke 'Vloindereirs' Debaets-Van Hevel was zelfs het stayerschap van Aerts-Van Kempen niet opgewassen. Aerts bleef alle disciplines

probleemloos combineren. Hij dook onder in Parijs en inhaleerde de walm van de petroolmotoren om dan plots weer in Brussel een contract te tekenen voor ploegkoersen. Het regelmatig niet meer op het toneel verschijnen had een invloed op de prijs. Een inflatoire invloed, want Aerts was een zeldzaam goed.

Aerts-Rielens (Jettenaar 'Pikke Vlam') en nogmaals Aerts-Van Kempen wonnen de six van Brussel in 1924 en 1925. Dat jaar was Miel ook primus in Berlijn, gekoppeld aan de legendarische Duitse pistier Walter Rütt.

RIELENS-AERTS

het dappere Vlaamsche tweetal, dat de overwinning behaalde in de Zesdagenkoers verleden week in den Wintervelodroom te Brussel gereden, met 957 punten. In 144 uren hadden deze renners 3,418 km. afgelegd.

In 1927 reed hij voor het Franse merk Lucifer. Zijn zege in de six van Parijs was zijn laatste grote overwinning en in 1930 deed het Brussels sportpaleis de immer rustige maar oh zo clevere Emiel Aerts uitgeleide. In z'n afscheid 6-daagse werd de Lakenaar nog 7^e met de Franse Tourwinnaar en wegrenner Leducq. Inmiddels fungeerde nonkel Miel reeds enkele jaren als raadgever van neef Jean Aerts. Hij spoorde z'n poulain aan om reeds als junior en liefhebber naar Frankrijk uit te wijken en onderdak te zoeken bij de grote gestructureerde Parijse veloclub van Levallois. Met een briefje van oom op zak gingen immers alle deuren probleemloos open.

Emiel Aerts verzorgt zijn neef Jean Aerts in het Brabants kampioenschap van 1926

De Brusselse man van standing gaf eigenhandig de aanzet tot het uitbouwen van de bescheiden Velo Club Laken, tot een vereniging die de beste liefhebbers aantrok. De club trok zich op aan het lidmaatschap van neef Jean Aerts, toen kersvers wereldkampioen. Miel en Susse Aerts waren een tijd lang bestuurslid en raadgevers van 'de VCL'. Miel opende nog tijdens zijn rennersloopbaan ook een grote fietsenzaak in de Brabantstraat. Dat men het ijzer moest smeden terwijl het nog warm was, dat was voor Aerts de evidentie zelve.

Miel trok zich na WO II terug uit het wielrennen. Hij overleed in 1953, amper 61 jaar oud.

BEHEER IN OPSTELRAAD Werkplaatsstraat, 3 BRUSSEL Telefoon: BRUSSEL 148.41	GEILLUSTREERDE SPORTWERELD	ABONNEMENTEN: BELGIË: 3 maanden - 7,50 6 maanden - 12,50 12 maanden - 22,50 FRANKRIJK: 3 maanden - 8,00 6 maanden - 13,00 12 maanden - 24,00 HOLLAND: 3 maanden - 8,00 6 maanden - 13,00 12 maanden - 24,00 Waar schriftelijk alle Post
TWEEDE JAAR - N° 44 - VERSCHIJNT ALLE WEKEN - 10de FEBRUARI 1922		

VAN KEMPEN en AERTS
Overwinnaars der Zes Dagen van Brussel

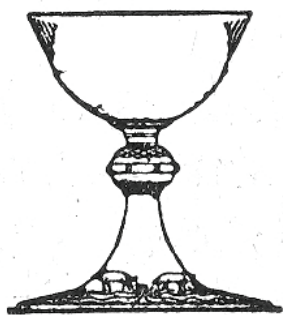

Aerts en Van Kempen, winnaars van de Zes Daagse van Brussel in 1922

EEN EDELSMID UIT DE KLOOSTERSTRAAT TE LAKEN: SPOORENBERG

Wim van der Elst

J. SPOORENBERG

Handwerk

ZILVERSMEDERIJ

van kerkelijke kunst in
Goud, Zilver en Koper

12, Kloosterstraat, 12

LAKEN (Brussel)

Zeer matige prijzen

Het – zeer katholieke – weekblad "Ons Volk Ontwaakt" van 1 januari 1921 bracht een uitzonderlijk lange reportage van meer dan 3 blz. over "De Kelk van Scheut", een kelk ontworpen door een pater Raskin van de Scheutisten die toen juist naar Midden-Mongolië was vertrokken als missionaris. Dezelfde pater Raskin was ook de ontwerper van de kruisstaf aangeboden aan bisschop Rutten van Luik, en die werd

eveneens uitgevoerd door de Lakense edelsmid Spoorenberg.

Meer dan de ellenlange beschouwingen over de christelijke symboliek van het overladen decor van de kelk en vooral dan de bodemplaat waarop niet minder dan 42 figuren staan afgebeeld, interesseren ons de foto's waarop men de zilversmeden aan het werk ziet in het atelier en de begeleidende commentaar.

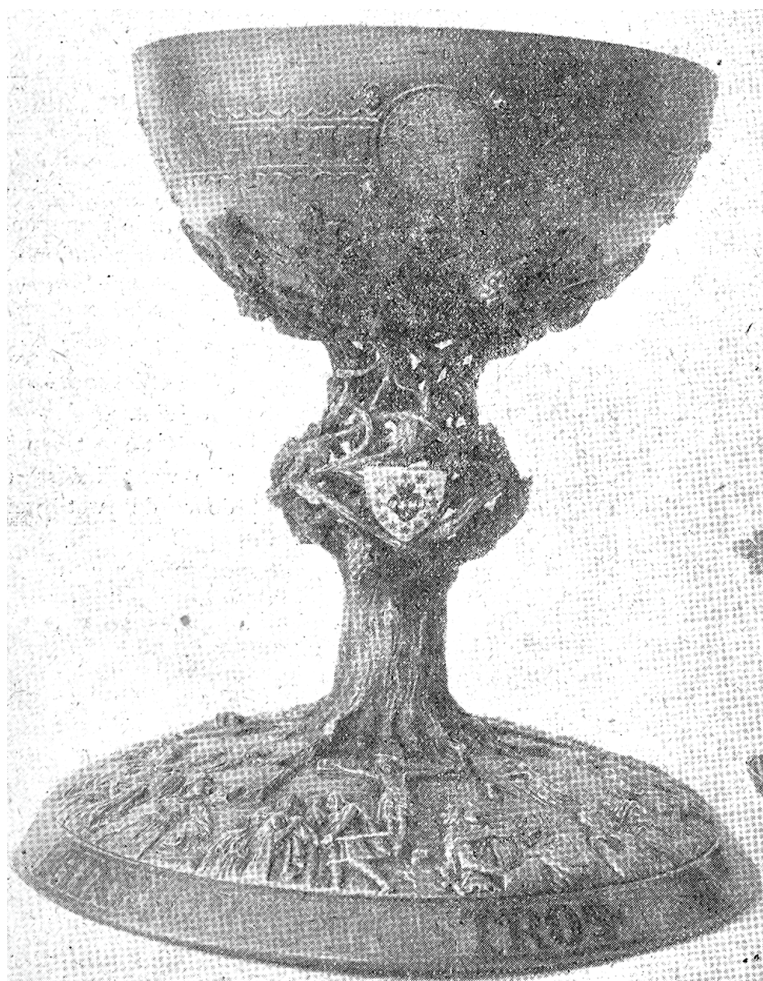
Op een van de foto's ziet men Spoorenberg (met hoed) bezig met een kelkkuip te slaan, "wat heel wat geduld en vooral veel vaardigheid vereist. Een vlakke ronde plaat goud of zilver wordt onder voortdurend hameren uitgezet en gebogen tot zij de gewenste vorm van een kelkkuip aanneemt. Springt de plaat onder het bewerken – hetgeen bij het harde goud nogal eens gebeurt – dan moet het metaal opnieuw gesmolten worden en de arbeid herbegint van voren aan."

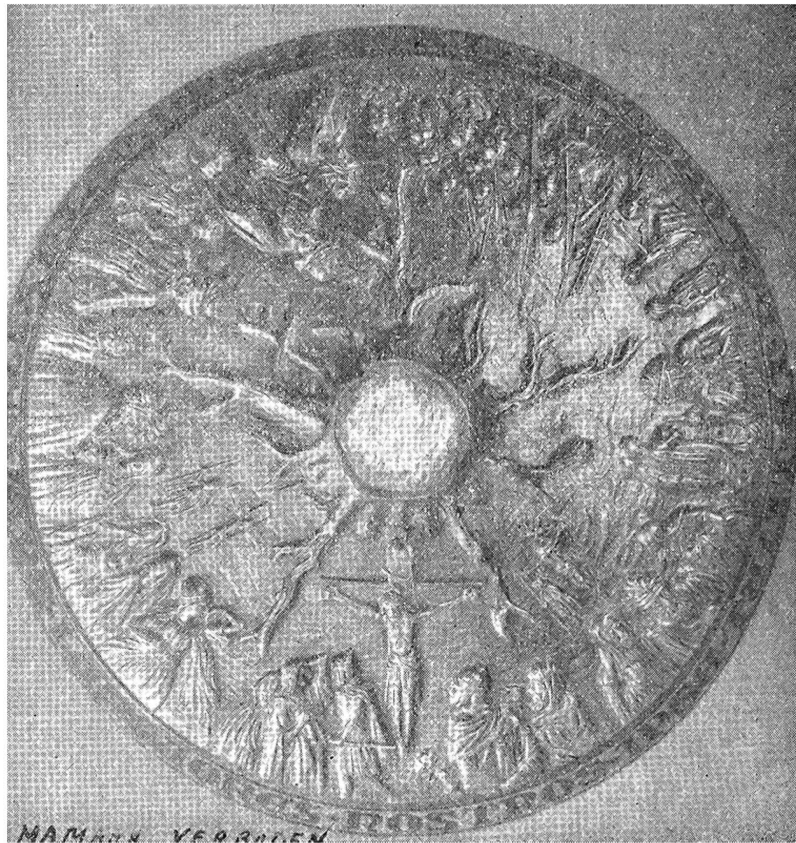
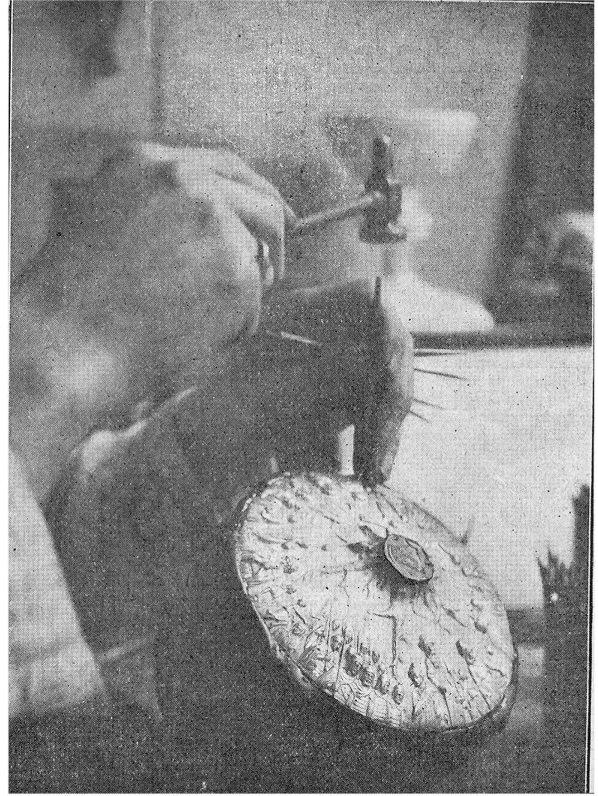
Op een andere foto ziet men het drijven of ciseleren van de bodemplaat van de kelk. "Voor het drijven wordt eerst een schets vervaardigd. De tekening van het te ciseleren onderwerp wordt op het metaal gebracht, zodat de hoofdlijnen aan de keerzijde zichtbaar zijn en dan wordt de ruimte binnen deze lijnen met een bollen hamer en pensoen naar de voorzijde uitgeslagen of omhoog gedreven tot de gewenste hoogte verkregen is. Dat deze arbeid moeilijk is en de artiest voorzichtig te werk moet gaan blijkt hieruit, dat hij moet voorkomen dat het metaal scheurt of te ver uitgeslagen wordt, want het zou moeilijk omlaag gedreven kunnen worden. Nu moet de schets afgewerkt worden. Daarvoor worden de holten aan de onderzijde met pek gevuld, een stof welke week genoeg is om het metaal in zijn bewegingen te volgen en taai genoeg om te verhoeden dat

bulten of blutsen komen waar ze niet gewenst zijn. Dan begint de kunstenaar met hamer en pensoenen – dunne stalen staafjes wier uiteinden verschillende vormen hebben – het weerbarstige metaal te bewerken aan de voorzijde, de omtrekken der figuren scherper te maken en deze te modelleren tot beelden, ieder met eigen uitdrukking.”

De andere foto's tonen de edelsmeden aan het werk in het atelier aan de Kloosterstraat. Er werkten minstens vijf personen. Een foto toont Spoorenberg (weer met hoed) bezig met het vergulden van een kelkkuip. “Een zilveren kelkkuip moet aan de binnenzijde verguld worden. Daarvoor worden twee methoden gebruikt: het kwik- of vuurvergulden en het minder duurzame elektrische vergulden. Op bovenstaande plaat zien we de edelsmid bezig met kwikvergulden aan de binnenzijde van een kelkkuip. De kuip wordt goed gereinigd en dan bestreken met kwik, waarin fijn goud is opgelost; daarna wordt zij langzaam verwarmd. De hitte doet het kwik verdampen en het goud blijft op de kelk achter en bedekt hem met een dunne laag. Deze bewerking wordt zo dikwijls herhaald tot de goudlaag de gewenste dikte heeft verkregen. Om zich te beveiligen tegen de nadelige dampen van het kwik draagt de edelsmid een masker bij deze bewerking.”

Of dat zal volstaan hebben...

La(e)ken Revisited

Steph Feremans

Dit is de eerste aflevering van het ingekorte artikel over “de historie” van De Zangvogels te Laken, waarvan de volledige versie te vinden is op de cd-rom in de nog steeds beschikbare ‘fac-simile’ cd-box ‘La(e)ken Revisited.’

De laatste zin van de meest recente biografie van koningin Elisabeth, van de hand van Evrard Raskin, (2005)¹ luidt als volgt: “**Zij was de meest opmerkelijke koningin die België ooit gehad heeft.**” Zij is dus bij uitstek dé geknipte dynastieke figuur om het koninklijke lustrum te illustreren. Zij was inderdaad een pionierster sui generis. Haar menslievendheid, haar artistieke bezigheden, haar politieke

¹ E. RASKIN, Elisabeth van België. Een ongewone Koningin. Houtekiet, Antwerpen, Amsterdam , 2005. 459pp.

eigenzinnigheid ('de rode koningin'²) zijn genoegzaam bekend. Haar natuurkundige interesse, de vriendschap met Albert Einstein niet te na gesproken, is evenwel veel minder bekend.

Eén van haar haast vergeten initiatieven op dit vlak is de uitgave van het "klankboek" dat bestond uit klankopnamen op vier 78-toerenplaten en een daarbij horend "Boek van Hare Majesteit Koningin Elisabeth **Zangvogels te Laken – Les Oiseaux Chanteurs de Laeken**" (83 pagina's, van welke 66 foto's) samen uitgebracht in een mooie koningsblauwe geïllustreerde kartonnen doos van 27 x 27 x 5cm. Van deze "box" werden er 5000 gemaakt (3000 Franstalige en 2000 Nederlandstalige) waarvan 3000 voor Belgische scholen gereserveerd werden, een 1000-tal voor Elisabeth zelf die ze naar goeddunken kon verdelen en tenslotte een 1000-tal voor de verkoop.

Betrekkelijk weinig exemplaren zijn compleet (box met platen en boek) in privé-handen terechtgekomen en nog minder zijn gaaf bewaard gebleven. Hoewel de opnamen door Ludwig Koch (met de hulp van de heer Davidson van de Gramophone Company) dateren van 1938 heeft de realisatie van het klankboek op zich laten wachten tot in 1952 omwille van de Tweede Wereldoorlog en de daaropvolgende Koningskwesie.

Het is merkwaardig hoe weinig aandacht door de Belgische historici besteed werd aan dit toch wel oorspronkelijk initiatief van het koningshuis. Ook Evrard Raskin maakt er geen melding van, maar dat

² U houdt het niet voor mogelijk, maar in deze context stootte ik toevallig op een zeer ernstig en daarom des te grappiger artikel over Marxisme en Vogelobservatie: <http://www.anu.edu.au/polsci/birds/marxbird.htm>, waaruit men onthouden kan dat Rosa Luxemburg de meest onderlegde was.

berust op een foutieve handeling tijdens de eindredactie van zijn 'majestueuze' biografie³: het hoofdstuk Zangvogels kwam per abuis op de stapel 'reeds afgewerkt' te liggen...

Nog merkwaardiger echter is dat geen van de gekende auteurs buiten de landsgrenzen op zoek ging naar andere bronnen. Nochtans rolde reeds in 1955 de "Memoirs of a Birdman by Ludwig Koch" van de persen van Phoenix House in London. Deze mémoires bevatten in detail het verhaal van de opnamen in Laken, Bouchout en het Meerdaalwoud, zoals de auteur ze zelf beleefde en met een zekere auto-censuur te boek stelde. Een tweede, meer voor de hand liggende bron is het fraai ingebonden boek in de oorspronkelijke box.

Tijdens onze opzoekingen bleek vrij snel dat dit het eerste klankboek was dat ooit in België verscheen. Maar de beperkte oplage, de vrijwel onspeelbaar geworden en moeilijk beluisterbare 78-toerenplaten hebben er voor gezorgd dat dit multimediale werk 'avant-la-lettre' ontoegankelijk was geworden onder een laag stof van 54 jaren.

Multimedia?

Ergens op het einde van de jaren 1920 is in Duitsland een voormalige operazanger aan de slag gegaan als directeur bij EMI. Deze had het briljante idee om live-geluidsopnamen op plaat te zetten en die te laten vergezellen van een boek waarin niet alleen tekst en uitleg maar ook foto's werden opgenomen die de 'inter(n)-actieve luisteraar-lezer-kijker-denker' het nodige materiaal aanleverde om zich een accuraat idee te vormen over bepaalde mensen, instrumenten en dieren, hun soorten of soortgenoten, hun habitat en hun geluidsarsenaal. Dit was de allereerste combinatie van geluid, beeld en klank in één product, of, met een ander woord dus multimedia.

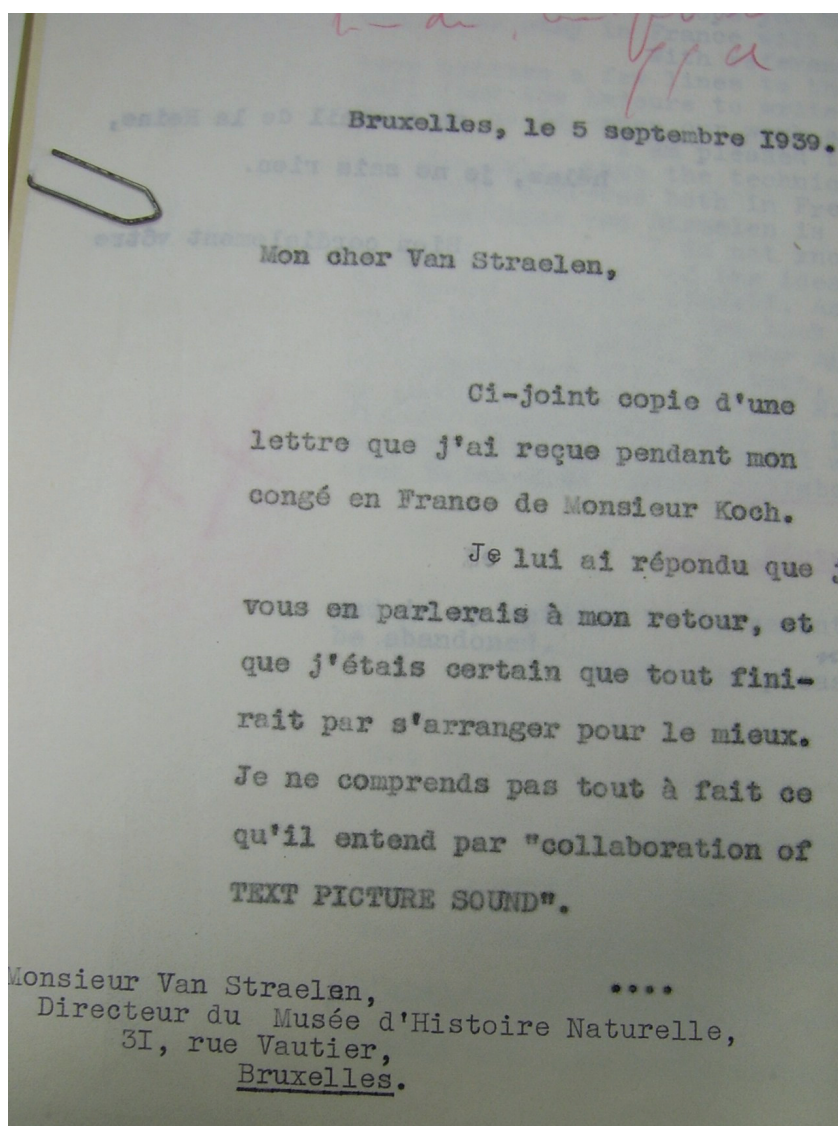
Deze "Klankbücher" (klankboeken) kenden een groot succes, en in de periode van 1928-1936 slaagde Ludwig Koch, want zo heette die directeur, er in om elf dergelijke van boeken vergezelde platen op de markt te brengen. Hij beschrijft het ontstaan van die idee in zijn autobiografie "Memoirs of a Birdman", van welke u in bijlage enkele vertaalde passages vindt. Mooie anekdote hierin, eigenlijk de openingsparagraaf, is het verhaal van de allereerste klankopname van vogelzang ooit, door hem gerealiseerd als achtjarig jongetje, amper enkele jaren na de uitvinding van de fonograaf, in 1889 en nu ook hier⁴ op deze cd nog te beluisteren.

Ludwich Koch als achtjarig jongetje

³ E. RASKIN, o.c. De auteur bekende deze vergissing per e-mail dd 17/04/2006 aan ondergetekende.

Ondanks het succes van die eerste "multimediale" uitgaven in Duitsland en diegene die hij later als politiek vluchteling in Engeland maakte, was het idee van het combineren van meerdere media zo nieuw dat de grootmeester⁵ van Elisabeth, graaf de Grunne, er zich in een brief⁶ van 5 september 1939 aan de heer Van Straelen, directeur van het Natuurhistorisch museum in de Vautierstraat, over beklagde dat hij écht niet begreep wat Koch bedoelde met "collaboration of TEXT-PICTURE-SOUND"!

⁴ in de elektronische versie van dit artikel zit achter 'hier' een link naar dat geluidsfragment

⁵ Stond in voor het publieke leven van de vorstin, maar zijn takenpakket liep over in dat van de privé-secretaris de Streel.

⁶ brief van 5 september 1939. Alle geciteerde brieven en documenten zijn terug te vinden in het Archief van het Koninklijk Paleis, afdeling van het Algemeen Rijksarchief, het fonds Oiseaux Chanteurs, dozen AE2032 tot en met AE 2054, tenzij anders vermeld.

De koningin begreep het echter zeer goed en schaarde zich volledig achter de idee om van de in oorsprong voor privé-gebruik bedoelde opnamen een 'publiek toegankelijke' versie te produceren, geheel volgens de inzichten van de heer Koch.

Hoe de opnamen van de zangvogels precies verliepen leest u best in het oorspronkelijk boek en in de uittreksels uit de 'Memoirs' van Koch. Hoe dit klankboek ontstond is onderwerp van dit en volgende artikels hierover in Laca Tijdingen, maar eerst nog wat bijzonderheden over de hoofdrolspelers.

De Historie

1. De hoofdrolspelers.

a. Ludwich Koch

De Deutsche Biografische Enzyklopädie, deel V geeft bij het lemma Koch, Ludwig Paul volgende uitleg:

"Musicus en muziekwetenschapper. Geb. 13/11/1881 in Frankfurt am Main en gest. op 4/5/1974 in Londen.

Van 1890 tot 1902 studeerde hij viool bij Hugo Heerman. Van 1905 tot 1915 was hij lied- en oratoriumzanger. Onder de wapens tijdens WO I. Van 1919 tot 1925 was hij Duits afgevaardigde in de door de Fransen bezette zone van Duitsland. Van 1926 tot 1928 was hij publieksambtenaar van Frankfurt en organiseerde toen in 1927 de grote tentoonstelling Muziek en het leven der volkeren. Van 1928 tot 1935 was hij directeur van de Cultuurafdeling van de Karl Lindström AG (de makers van Odeon, Parlophone en Columbia-platen uit de EMI-groep (Electrical and Musical Industries Ltd, Duits van oorsprong). Vanaf 1933 werd hij meermaals aangehouden en hij emigreerde in 1936 naar Groot-Brittannië waar hij de in Duitsland begonnen vogelkunde verder beoefende."

Uit zijn memoires kennen we gelukkig meer elementen. Zijn vader was botanicus-zakenman, zijn moeder vooral gastvrouw in het toenmalig bruisende culturele leven van Frankfurt. Tijdens zijn opleiding als violist en liedzanger had hij nog contact met Franz Liszt, Julius Stockhausen, Cosima en Siegfried Wagner. Hij kreeg les van Johannes Messchaert en Jean de Reske en was behoorlijk succesvol. Hij trouwde nog voor de oorlog met de dochter van een belangrijk Frankfurter industrieel. In die omgeving zou hij ook koning Chulalongkorn van Siam (nu Birma), de tsaar van Rusland en Edward VII, koning van Engeland ontmoeten. Die laatste voorspelde hem reeds in 1909 de uitbraak van een volgende oorlog tussen beide naties. Hij eindigde zijn zangcarrière in 1914, maar zou na de oorlog nog één keer de baspartij van de Johannespassie zingen. Hij begon zijn militaire carrière als fluitist -hij kon nochtans geen fluit spelen!- in een blaaskapel, maar werd snel opgenomen in de

inlichtingendienst omwille van zijn accentloze Franse uitspraak: tijdens zijn studies en concertreizen had hij regelmatig te Parijs verbleven, hij had er ook familie in de buurt. Aan het eind van de oorlog onderhandelde hij over de erkenning en vrijlating van Duitse krijgsgevangen met het Amerikaanse en Franse leger. Daarom werd hij iets later als afgevaardigde in het bezette gebied aangewezen.

Na afloop van die functie trad hij dus in dienst van het gemeentebestuur van zijn geboortestad. Zijn engagement als stadsambtenaar deed hem ook fotografietentoonstellingen organiseren, maar die over de muziek der volkeren was zeer succesrijk. Ter gelegenheid daarvan maakte hij kennis met Camille Huysmans. Hoewel deze een persoonlijke vriend van Elisabeth was zal hij later in dit verhaal niet meer opduiken.

Vanaf 1928 bij EMI werkte hij nauw samen met Dr. Max Straus en publiceerde eerst twee reeksen van platen met opvoedkundige doelstellingen, in het bijzonder '2000 jaar muziek' en 'Muziek uit de Orient'. Hij publiceerde tegelijkertijd een maandelijks magazine met bijdragen van Hindemith, Stravinsky en Maria Montessori en ontwikkelde toen het concept van 'Klankbücher'. Deze kenden een groot succes, dermate dat hij op vier jaar tijd elf zulke klankboeken mocht produceren. Opnamen daarvoor werden gemaakt in de Berlijnse zoo met Dr. Lutz Heck. Toen pas werd elektronische opnameapparatuur beschikbaar, wat na jaren van akoestische opnamen een heel nieuwe ervaring was. Hij kreeg de beschikking over een captatiwagen uitgerust met de nieuwste Neumannapparaten dankzij de Duitse vereniging ter bescherming van de wilde vogels. Daarmee maakte hij de eerste buitenopname van een wielewaal, die hij gebruikte voor zijn tweede klankboek "Het bos weerklinkt". Keulen en Leipzig bestelden een plaat met de hen eigen stadsgeluiden. Een eerste louter uit vogelgezing bestaande plaat zou verschijnen in 1932, getiteld 'Gefiederte Meistersänger' en kreeg wereldwijd erkenning en applaus.

Na Hitlers machtsgreep zou hij vier keer gearresteerd worden, maar hij ging nog even koppig door met zijn werk. Hij registreerde zo het enige nog bestaande orgel dat ooit door Bach bespeeld werd, hij maakte een opname van Felix Mendelssohn en vele anderen. En hij begint zijn persoonlijke verzameling geluiden samen te stellen, met als eerste stuk een wasrol uit 1889 (net zo oud als zijn eigen eerste vogelopname) waarop Brahms een van zijn Hongaarse dansen en een Weense wals speelt.

In die jaren werd hij ook een veelgevraagd presentator bij de vele radiostations die Duitsland toen rijk was. Hoewel hij van vele kanten gesteund werd door officiële vogelverenigingen, universiteiten en musici werd hem het leven moeilijk gemaakt. Hij is dan ook terecht boos dat hij in een Nazi-kalender wordt opgevoerd als de grote beroemde uitvinder van de 'Sprekende marionetten', maar herinnert zich daarbij dat hij enkele jaren voordien inderdaad in Berlijn een opvoering geënceneerd had van Pagliacci, met karikaturale poppenkoppen van politici en beroemde artiesten, onder begeleiding van

gesynchroniseerde grammofoonplaten. Hij had daarmee op één week tijd 80.000 mensen bereikt, maar kon bij gebrek aan tijd niet ingaan op de vele binnen- en buitenlandse uitnodigingen die hierop volgden.

In december 1935 werd een gesprek met een boekbinder waarin Hitler de 'electricien' en Goebbels' 'lange tong' ter sprake kwamen opgetekend door zijn secretaresse en doorgespeeld naar de Gestapo. Hij had geluk: zijn ondervrager liet hem duidelijk verstaan dat hij beter zijn koffers kon pakken. Aangezien hij toch naar Zwitserland moest voor een serie lezingen vertrok hij in januari naar Zürich. Na verloop van tijd kreeg hij daar ook waarschuwende brieven vooral niet terug te keren naar Duitsland en zou de latere Sir Louis Sterling, bestuurder van EMI hem in Lausanne uitnodigen om naar Londen te gaan, waar hij op 17 februari 1936 toekwam.

Reeds een week nadien werd hij benaderd door de BBC. Hij zou voor hen aan de slag blijven tot februari 1951. Hij maakte snel kennis met vele biologen en ornithologen waarvan Julian Huxley en E.M. 'Max' Nicholson de bekendste waren. Met hen zou hij al gauw de eerste Britse 'Sound-books' produceren. Toen kwam ook voor het eerst het idee van een Klank-instituut op de proppen: een museum van geluiden van dieren, mensen, dialecten, steden, zeeën, wouden, alle klanken die dreigden verloren te gaan dienden dringend opgenomen te worden. Voorwaar een wetenschappelijk nobel idee, maar dit zou zijn levenlange droom blijven. Niet veel later vangt onze Lakense episode aan, dat verhaal leest u verderop.

Omslagfoto van "Memoirs of a Birdman"

Hoewel zijn zoon het Engelse leger vervoegd had werd hij - Duitser zijnde - opgesloten van januari 1940 tot augustus van dat jaar. Erg was dat niet: de hele lente en zomer heeft hij diepgaand de vogels van het eiland Man kunnen bestuderen. In de lente van 1943 besloot hij freelance te gaan werken om aan de vele verzoeken om lezingen te kunnen voldoen.

Eind 1947 laat Julian Huxley, op dat ogenblik directeur-generaal van de Unesco hem weten dat een resolutie goedgekeurd werd om Kochs geluidenverzameling te bewaren voor het nageslacht en de British Trust for Ornithology onder leiding van Max Nicholson die taak toegewezen kreeg. Omdat die

vereniging echter niet over de daartoe noodzakelijke middelen

beschikte werd beslist dat de BBC er verder zorg voor zou dragen, en zo werd Koch in 1948 weer een vast stafmedewerker van dit radiohuis. De collectie vormt nu het hart van de 'Natural History' geluidsarchieven van de British Library, overgedragen door de BBC.

Omdat hij tot de staf behoorde heeft hij evenveel vrijheid als voorheen: in de lente maakt hij opnamen, 's zomers verwerkt hij die en in de herfst en winter catalogiseert hij zijn verzameling. Toch komt hier onvermijdelijk een eind aan, het jaar dat hij 70 wordt moet hij met pensioen. Maar hij blijft als zelfstandige aan de slag. Getuige hiervan de eindredactie van 'de Zangvogels' en zijn latere exploratie naar IJsland. In 1954 stelt hij zijn memoires te boek, maar van de 20 daaropvolgende jaren is ons helaas niets overgeleverd.

b. Erna Pinner

Erna Pinner⁷ is in Duitsland een vergeten kunstenares. Kasimir Edschmid is slechts bekend bij literatuurhistorici als een voorloper van de expressionisten. Het verloop en einde van hun liefdesgeschiedenis is kenmerkend voor het lot van velen in de Duitse kunstgeschiedenis, waardoor het onvermogen blijken mag van het nazisme om te gaan met een veranderende wereld. Ze ontmoetten elkaar, beide van jaargang 1890, voor het eerst in 1916. Erna Pinner ontwierp toen de levensgrote poppen die later door de danseres Niddy Impekoven wereldberoemd zouden worden. Edschmid had het jaar voordien zijn novellecyclus "Sechs Mündungen" uitgebracht. Beiden werden een paar dat demonstratief tegen de conventies van die tijd inging. Gedurende 20 jaar behielden ze onafhankelijk van elkaar een werk- en woonruimte in de huizen van hun ouders, zij in Frankfurt, hij in Darmstadt. Een gezin kwam niet ter sprake, wel talrijke vriendschappen en vele spectaculaire reizen in toen nog moeilijk toegankelijke gebieden in Afrika en Zuid-Amerika. Edschmid legt zijn wedervaren in enkele reisboeken vast en Pinner illustreert ze en begint zelf ook te schrijven. Zij ontwerpt ook de kostuums van zijn toneelstukken en legt zich sinds haar "Zwijnenboek – Van geboorte tot worst" vooral toe op dierentekeningen. Enkele foto's getuigen nog van hun levensblijheid en de glamour die hen als de toenmalige Gainsbourg en Birkin te beurt viel. Zij draagt haar wandelstok (sinds ze in 1919 bij het schetsen in een varkensstal polio opliep) zeer koket, hij ziet er immer sportief en gebruind uit. Haar ziekte bepaalt in grote mate haar latere 'klare lijn' stijl. Na de machtsovername door de nazi's is hun liedje uit. Edschmids boeken worden verbrand en Pinner die joodse is krijgt geen enkele opdracht meer. Wanneer ze in 1935 naar Londen emigreert volgt hij echter niet.

⁷ Lutz Becker: Von der Kunst zur Wissenschaft: Der erstaunliche Lebensweg der Erna Pinner. In: *Ich reise durch die Welt. Die Zeichnerin und Publizistin Erna Pinner*, Weidle-Verlag Bonn 1997

Hun brieven getuigen wel van wederzijds verdriet, maar in 1941 trouwt Edschmid een 20 jaar jongere vrouw. Erna Pinner engageert zich met vrienden zoals Anna Mahler in de vluchtelingenhelp en bouwt zich moeizaam maar zeker een nieuwe carrière uit als natuurwetenschappelijk tekenaarster en schrijfster. Na de oorlog herneemt hun correspondentie, maar de voorbije periode wordt al gauw taboe. Merkwaardig genoeg vindt men in hun brieven geen spoor van het enige weerzien in 1955 wanneer Erna na haar jaarlijkse Italiëreis in Frankfurt halt houdt. Nog vreemder is dat een andere nu nog beroemde schrijver als Gottfried Benn daar wel over schrijven zal. Zij sterft in 1989 in Londen, Hampstead, kinderloos.

c. Eric Hosking

Eric Hosking werd geboren in 1909. Als schooljongen reeds wist hij wat hij later wou worden: vogelfotograaf. Een onbestaand beroep voor zijn tijd en evengoed een onbestaand beroep na zijn tijd: tot nu toe is hij nog steeds de enige fotograaf die zich beroepsmatig beperken kon tot dat ene onderwerp dat hem bezig hield: vogels. Inmiddels zijn er natuurlijk heel wat natuurfotografen opgestaan, en sommigen hebben hun specialisatie, maar geen enkele zoals Hosking die had. Hij heeft duizenden foto's en enkele boeken gepubliceerd, waaronder het in 1970 verschenen autobiografisch verhaal "An eye for a Bird", met een voorwoord van prins Philip van Edinburgh, om maar te zeggen hoe hoog hij werd aangeslagen. Zijn succesverhaal begon precies met een foto waarbij hij aangevallen werd door een velduil in Wales en daarbij een oog verloor. Dat ongeluk haalde de nationale pers en van de weeromstuit was hij een instantberoemdheid. Sindsdien dragen alle natuurfotografen bij het fotograferen van dergelijke wilde vogels een gezichtsmasker. Eric Hosking was tevens een pionier in het gebruik van flitslicht. Hij stierf op 81-jarige leeftijd in Londen, op 22 februari 1991.

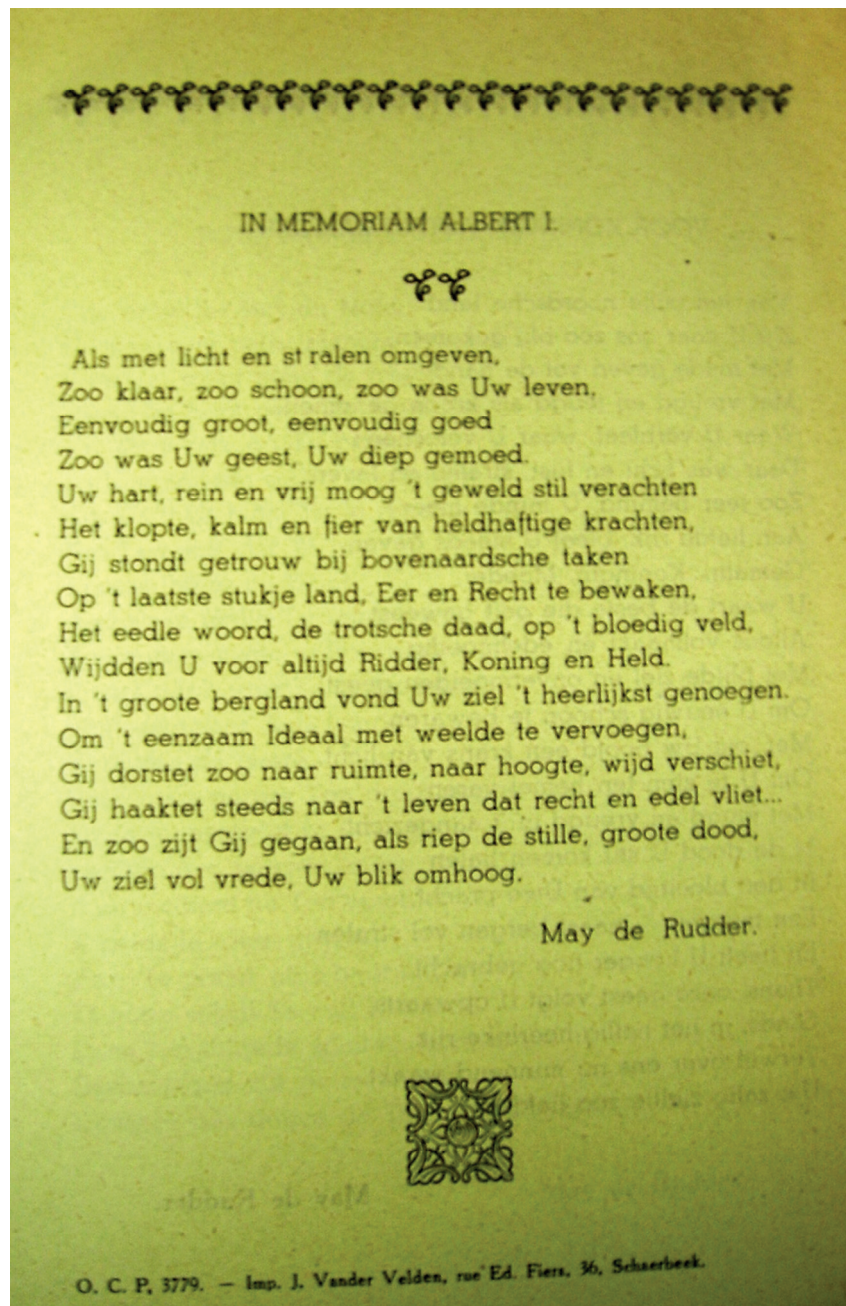
d. May de Rudder

May de Rudder was een poeta minor. Haar eerste ons bekende publicatie⁸ dateert van 1919 en handelde over Guido Gezelle. In al haar verdere geschriften getuigt ze van eenzelfde bovenwereldse inspiratie als deze West-Vlaamse dichter. Zelf van Franstalige huize bleek ze goed tweetalig te zijn. In de archieven⁹ van het Paleis is een hele reeks brieven van haar terug te vinden, meestal via de Grunne, één enkele keer rechtstreeks met Elisabeth. De Grunne is opmerkelijk amicaal in zijn antwoorden en zegt dat hij samen met vrouw en kinderen 's avonds bij het haardvuur vele malen genoten heeft van haar proza of poëzie. Het eerste contact dateert blijkbaar van 1934, toen ze na diens plotse overlijden een gedicht aan de koning wijdde, voor koor op toon gezet

⁸ RUDDER, MAY DE. Guido Gezelle. Turnhout, Brepols, 1919. 27 p. in reeks: Les Grands Belges

⁹ Archief van het Koninklijk Paleis, Secr. El. Div. D/173

door ene Henry Sarly. Het was getiteld als "In memoriam", maar volgens haar eigen bewoordingen niet zozeer "un chant funèbre, mais une évocation de la haute mémoire du roi bien-aimé."

Ze zou nog andere dichtwerken aan de koninklijke familie wijden, bvb aan Astrid, en stuurt Elisabeth regelmatig bloemen vanuit haar winters kuuroord in de Alpen en uitnodigingen voor velerlei concerten. Ze woonde jarenlang in de Verhasstraat in Schaerbeek, maar stond er op (volgens haar zus uit de Felix Sterckxstraat in Laken) na haar dood (10 februari 1950) naast haar man begraven te worden op het kerkhof van Laken, waar Elisabeth voor de grootste krans zorg droeg. Dat graf is een werk van het Salu-geslacht uit 1941, te vinden in perk 14a.

e. Graaf de Grunne

Graaf Guillaume [Willy] de Hemricourt de Grunne (1888-1978)¹⁰ - gewoonlijk graaf de Grunne genoemd -, diplomaat, was grootmeester van het Huis van koningin Elisabeth van 1931 tot 1947¹¹. Hij was dus twaalf jaar jonger dan Elisabeth. Hij studeerde aan de KU Leuven, maar maakte zijn studies niet af en begon dan een diplomatieke carrière waarin hij al snel een belangrijk man in de Londense¹² ambassade werd. Hij trouwde in 1920 met gravin Henriette de Mérode. Zijn familie stond sinds lang in dienst van het hof. Als beroepsdiplomaat was hij zeker geschikt voor de job van 'grootmeester' die vele delicate contacten veronderstelde, en daarenboven diende een gedetacheerd ambtenaar niet door het hof betaald te worden. Hij was een cultuurminnend figuur en dus zeker op dat vlak zeer geschikt voor Elisabeth. Hij werd echter niet erg hoog aangeslagen, en werd wel eens een 'babbelaar', een 'dwaallicht' en zelfs een 'kleine idioot' genoemd. Toch apprecieerde Elisabeth zijn werk: zijn nota's bezorgden haar veel achtergrondinformatie, en ook zijn humor viel in haar smaak. Anderzijds behandelde ze hem niet als een echte vertrouweling, hij bleef een ondergeschikte die ze te bevelen had, en ze liet hem dat regelmatig voelen.

In november 1946 werd hij, nauwelijks 58 jaar oud, vroegtijdig vervangen door Max de Nève de Roden. Het werd hem kwalijk genomen

¹⁰ Deze paragraaf is quasi geheel terug te voeren op E. RASKIN, o.c., pp 214-15 en pp 325-326.

¹¹ Volgens de annuaire de la noblesse, Raskin situeert dat iets vroeger.

¹² Vandaar zijn haast vlekkeloze Engels in heel zijn correspondentie met Huxley en Koch.

dat hij na de bevrijding zijn monarchistisch-dictatoriale gedachtegoed niet had laten varen, en tot vrolijkheid van de koningin ging hij daarin vrij ver wanneer hij toppolitici als arrangeurs betitelde, maar niet in het openbaar, dat had ze hem verboden. Waarschijnlijk zal hij zijn mond toch eens voorbijgepraat hebben, waarna hij door de regent prins Karel ontslagen werd. Elisabeth verdedigde hem toen niet, en hoewel hun relatie nog jaren zeer goed was heeft dat toch wel pijn gedaan.

f. Victor-Emile Van Straelen

Victor Van Straelen¹³ (1899-1964) was een wereldberoemd paleontoloog, specialist van de Crustacea en andere geleedpotigen, directeur van het Natuurhistorisch Museum te Brussel, afkomstig uit de Franstalige Antwerpse bourgeoisie. Hij was een vriend van koning Albert I geweest en later ook van Leopold III. Toen die nog kroonprins was, waren ze samen door Nederlands-Indië gereisd (1928).

Hij zou omwille van die vriendschap één van de gevels van het nieuwe museumgebouw later laten decoreren met de monogrammen van de koning. Tijdens de oorlog maakte Van Straelen deel uit van een niet nader bekende verzetsgroep, waarvan wellicht ook de socialistische voorman en latere premier Achille Van Acker en baron de Launoit lid waren, en die in contact zou gestaan hebben met de geallieerde strijdkrachten. In mei 1944 voerde hij twee gesprekken met de koning om hem ervan te overtuigen in het land te blijven. Hij maakte daarover een nota volgens dewelke de koning een reeks argumenten zou ontwikkeld hebben waarom hij beter niet in het land was bij de bevrijding, die in handen kwam van de Belgische regering in Londen. Een jaar later zou Van Acker een op enkele cruciale punten gewijzigde versie van die nota voorlezen in het Parlement tijdens het eerste koningsdebat, waardoor het leek alsof Leopold III vrijwillig en liever zou ingestemd hebben met zijn deportatie naar Duitsland. Toch zouden Van Straelen en Van Acker elkaar achteraf indekken, waardoor het geen wonder mag heten dat Victor Van Straelen uit de gratie van het Paleis is gevallen.

g. Edouard de Streel

Edouard de Streel (baron in 1954; 1896-1981), diplomaat, was secretaris van koningin Elisabeth van 1932 tot 1953.¹⁴ Ook deze hoveling was eerst in diplomatieke dienst geweest als eerste secretaris van de Belgische ambassade in Washington. Hij trouwde in 1929 Helena Lodge, kleindochter van een senator uit Massachusetts. Ook hij verliet het hof dus op 57-jarige leeftijd. Twee jaar later werd hij beheerder van graaf de Launoits holding Brufina.

¹³ Deze paragraaf is goeddeels gebaseerd op J. Velaers en H. Van Goethem, Leopold III, de Koning, het Land, de Oorlog. Lannoo, Tielt, 1994. pp 853 ev.

¹⁴ *État présent de la noblesse belge. Annuaire de 1981. Seconde partie*, Brussel, 1981, p. 314

h. Graaf de Launoit

Paul Auguste Cyrille de Launoit (°Geraardsbergen 15/11/1891 - †Brussel 31/07/1981)¹⁵ was een telg uit een geslacht van luciferfabrikanten. Hij volgde zijn humaniora aan het Athenée Royale de Bruxelles en universitaire studies in Luik waar hij afstudeerde in 1911 als licentiaat Handels- en Consulaire Wetenschappen. Het jaar nadien zal hij trouwen met Marie-Louise Naveu, uit Luikse industriële kringen en ondanks twee kinderen uit dit huwelijk zou hij niet enkel wettelijk maar ook kerkelijk van haar scheiden begin jaren dertig. In 1934 trouwde hij Denise Lamarche met wie hij nog drie kinderen zou krijgen.

Via de groep Kreuger verkocht hij in 1929 zijn lucifersfabriek en toen Kreuger in 1931 in Parijs zelfmoord pleegde was hij de eerste om dit te weten. De volgende uren spendeerde hij op de beurs om de aandelen nog aan de gunstigste prijs te verhandelen. Voorheen (eigenlijk sinds 1924) was hij via dezelfde groep reeds adviseur van koning Alberts persoonlijke fortuin geworden en kon hem zo behoeden voor zware verliezen na de crash van 1929, iets waarvoor hij beloond werd met een adellijke titel, die van baron¹⁶. In 1930 werd hij beheerder van de banken Dubois en Naegelmaeckers, en beheerder van de Ougrée-Marihay, op dat ogenblik het grootste metaalbedrijf in België. In 1934 werd hij beheerder van de Bank van Brussel en Cofinindus om drie jaar later reeds voorzitter te worden van de samensmelting Brufina. Vanaf dat ogenblik zou die groep zelfs de Société Générale naar de kroon steken. Zijn verder carrière stond steeds in het teken van alsmaar grotere overnames en fusies. Ook in de perswereld zou hij trachten enkele kranten uit te bouwen tot grotere organen, maar in die wereld lukte het hem minder goed.

Een uitgebreid netwerk stond hem ten dienste, vooral van rechtse signatuur. Hij zou in 1936 120000 abonnementen voor Le Pays Réel van Degrelle uit eigen zak hebben gefinancierd, evenals andere groeperingen die een dictatoriale monarchie ondersteunden die in de gratie van Hitler kon vallen. Toch heeft hij een jaar later de campagne van Van Zeeland ruimhartig ondersteund die Degrelle dan zou verslaan. Die dubbelzinnige houding zou hem blijven typeren. In 1938 nog genodigde in Neurenberg zou hij tijdens de oorlog onrechtstreeks niet enkel collaborateurs maar ook weerstanders royaal blijven ondersteunen, waaronder Achille Van Acker die bij hem kon onderduiken, ondanks een week verblijf in de cel voor de Launoit persoonlijk. In 1940 had hij Leopold III nog persoonlijk afgeraden om naar Berchtesgaden af te reizen, maar hij zou de koning door dik en

¹⁵ Deze paragraaf is grotendeels gebaseerd op Gaston IMBO, Paul Auguste Cyrille de Launoit, 1891-1981, Financier, Groot-Industrieel-Mecenas, Geraardsbergen 2003. Een uitgave van Gerardimontium, onze heemkundige collega's.

¹⁶ zijn wapenschild en spreuk vindt u in de bonustracks

dun blijven steunen. Waarschijnlijk was zijn hechte vriendschap met Elisabeth daar niet vreemd aan.

Zelf ook muzikaal en groot kunstliefhebber – zijn huis op de Franklin Rooseveltlaan was een waar museum van primitieven en avant-gardistische joodse kunstenaars – was hij niet enkel de mecenas van vele Luikse muziekverenigingen, maar vooral de grootste financier van wat eerst nog het concours Eugène Isaye was dat later (1951) herdoopt werd tot de Muziekwedstrijd Koningin Elisabeth. In 1939 reeds had hij een eigendom ter beschikking gesteld van de Muziekkapel Koningin Elisabeth. Hij werd voorzitter van vele humanitaire verenigingen, oa het Geneeskundig Fonds Koningin Elisabeth en het Fonds Koning Boudewijn. Hij was haast

vanzelfsprekend tevens beheerder van de Koninklijke Schenking. Het aantal verenigingen van welke hij stichtend of ondersteunend lid was is haast niet te tellen, en ook zijn geboortestad Geraardsbergen werd niet vergeten. Als "erkenning voor zijn grote verdienste ten aanzien van de dynastie en van het land" verleende koning Boudewijn hem op 15 oktober 1951 de titel van graaf, overdraagbaar van man tot man. In 1954 schonk hij zijn collectie van een volledige reeks eerste drukken van Voltaire en heel wat brieven dienaangaande aan de Albertina, waar ze nog steeds met zorg bewaard worden in aan apart zaaltje. Na een tussenpaus is nu zijn zoon Pierre voorzitter van de Koningin Elisabethwedstrijd.

i. Andere betrokkenen in het boek zelf of in de "Memoirs" genoemd

Sir Julian Sorell Huxley, (1887 – 1975) was een Engels bioloog, auteur, humanist en internationalist, bekend voor het populariseren van de wetenschap in boeken en tijdschriften allerhande. Hij was directeur van de Londense zoo en de eerste directeur van Unesco. Hij werd geridderd in 1958. Huxley kwam uit een gerenommeerde familie. Hij was de broer van de schrijver Aldous Huxley, en halfbroer van zijn collega-bioloog en Nobelprijswinnaar Andrew Huxley; zijn vader was de schrijver-uitgever Leonard Huxley; en zijn grootvader, ook bioloog, T. H. Huxley, was beroemd als collega en supporter van Charles Darwin.

Charles Dupond¹⁷ stierf te Laken op 20 november 1952, amper één maand nadat de eerste exemplaren van dit klankboek van de persen rolden. Hij was in 1932 verkozen als corresponderend lid van de American Ornithologists' Union. Deze welbekende en populaire figuur bij Europese ornithologen was geboren te Slype op 8 april 1872. Gedurende dertig jaar was hij de uitgever van 'Le Gerfaut', soms in zeer moeilijke omstandigheden. Sinds 1927 was hij het diensthoofd van de ornithologische sectie van het 'Institut Royal des Sciences naturelles de Belgique,' waar hij een mooie collectie inheemse vogels opbouwde. Hij was ook verantwoordelijk voor het ringen van vogels in ons land en was in die hoedanigheid lange jaren de belangrijkste figuur in het wereldje van vogelliefhebbers.

Florent Wortelaers¹⁸ was één van Vlaanderens bekendste vogelaars¹⁹. Hij stond Koch en Elisabeth bij wanneer deze in het Meerdaalwoud enkele opnamen gingen maken en ze gingen ook achteraf nog eens bij hem langs, in Bevekom, zoals mag blijken uit een smakelijke anekdote in Kochs "Memoirs".

Inhoud

Ten geleide	W. Van der Elst, Steph Feremans	1
Wielrenners uit Laken	J. Van Win	10
Edelsmid Spoorenberg	W. Van der Elst	15
La(e)ken Revisited	Steph Feremans	18

¹⁷ Charles Dupond was ook de auteur van Les oiseaux de la Belgique. Bruxelles, Éditions du Patrimoine du Musée royal d'Histoire naturelle de Belgique, 1943, un album grand in-8 à l'italienne en reliure d'édition et un volume de texte in-8, broché.

¹⁸ Wortelaers F (1946) Het Meerdaelwoud en z'n broedvogels alsook de vogels van de Dijlevallei. De Brug, Antwerpen.

¹⁹ Van Dale legt uit dat een vogelaar eigenlijk een vogelvanger is, maar dat de term al schertsend ook wel voor vogelliefhebbers gebruikt wordt, hoewel ik de indruk heb dat die scherts in het 'Algemeen Vlaams' niet noodzakelijk is.